

РОЗДІЛ 5. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРОЕКТУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

DOMESTIC EXPERIENCE IN DESIGNING AND USING A HEALTH-PRESERVING EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Сучасні умови провадження освітньої діяльності ставлять перед науковцями все нові вимоги. Адже пандемія COVID-19 (2020-по сьогоднішній час) та військовий стан (лютий 2022 – по сьогоднішній час) вимагають від усіх закладів освіти наявності здоров'язбережувального освітнього середовища. Наявність такого середовища забезпечує можливість проведення якісного навчального процесу безпосередньо в приміщеннях установи. Для цього потрібно дослідити основні функції такого середовища, усі наявні підходи до моделювання та проектування такого середовища. Метою статті є висвітлення вітчизняного досвіду проектування, впровадження та використання здоров'язбережувального освітнього середовища закладу вищої освіти. Тому у статті проаналізовано наявні підходи до формування, моделювання, проектування, впровадження та використання здоров'язбережувального освітнього середовища закладу вищої освіти. Окрім того, проаналізовано педагогічні умови, принципи, характеристики, які виділяють окремі автори у своїх дослідженнях. Деякі окремі науковці проводили дослідження у вигляді опитування студентів для встановлення їх відношення до здоров'язбереження, в результаті чого було з'ясовано, що студенти навіть у період COVID-19 не акцентують увагу на здоров'язбереженні. Зроблено висновок, що єдиного підходу до проектування та моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища закладу вищої освіти немає, кожен науковець пропонує свої принципи формування, характеристики, методики проектування та використання. Тому перспективами подальших досліджень вбачаємо проектування такого здоров'язбережувального освітнього середовища закладу вищої освіти саме з акцентом на встановлення фізіологічного стану здобувачів вищої освіти в аудиторіях університету з поєднанням педагогічних аспектів, та технологічних аспектів.

Ключові слова: освітнє середовище, здоров'язбережувальне освітнє середовище,

проектування, формування, використання, підходи.

Current conditions for conducting educational activities place new demands on scientists. After all, the COVID-19 pandemic (2020 to the present) and martial law (February 2022 to the present) require all educational institutions to have a health-preserving educational environment. The presence of such an environment ensures the possibility of conducting a high-quality educational process directly on the premises of the institution. To do this, it is necessary to investigate the main functions of such an environment, and all available approaches to modeling and designing such an environment. The purpose of the article is to highlight the domestic experience of designing, implementing, and using a health-preserving educational environment of a higher education institution. Therefore, the article analyzes available approaches to the formation, modeling, design, implementation, and use of a health-preserving educational environment in higher education institutions. In addition, the pedagogical conditions, principles, and characteristics highlighted by individual authors in their research are analyzed. Some individual scientists conducted research in the form of a survey of students to determine their attitude to health care, as a result of which it was found that students do not emphasize health care even during the period of COVID-19. It was concluded that there is no single approach to the design and modeling of the health-preserving educational environment of a higher education institution, each scientist offers his own principles of formation, characteristics, methods of design, and use. Therefore, we see the design of such a health-preserving educational environment of a higher education institution with an emphasis on establishing the physiological state of higher education students in university classrooms with a combination of pedagogical aspects and technological aspects as perspectives for further research.

Key words: educational environment, health-preserving educational environment, design, formation, use, approaches.

УДК 004.4+378:373.2.01.3-051
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.2.34>

Вакалюк Т.А.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри інженерії
програмного забезпечення
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Спірін О.М.,

докт. пед. наук, професор,
проректор з цифровізації
освітньо-наукової діяльності
Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»

Нікітчук Т.М.,

канд. тех. наук, доцент,
декан факультету
інформаційно-комп'ютерних технологій
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Морозов А.В.,

канд. тех. наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Постановка проблеми. Сучасні умови провадження освітньої діяльності ставлять перед науковцями все нові вимоги. Адже пандемія COVID-19 (2020-по сьогоднішній час) та військовий стан (лютий 2022 – по сьогоднішній час) вимагають від усіх закладів освіти наявності здоров'язбережувального освітнього

середовища. Наявність такого середовища забезпечує можливість проведення якісного навчального процесу безпосередньо в приміщеннях установи. Для цього потрібно дослідити основні функції такого середовища, усі наявні підходи до моделювання та проектування такого середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання проектування та впровадження здоров'язбережувального освітнього середовища досліджувало багато вітчизняних учених, серед яких: Гриньова М. В. [1], Дяченко-Богун М. М. [1], Йопа Т. В. [5], Кабацька О. В. [3, 6], Кононец Н. В. [1], Момот О.О. [7, 8], Мосейчук Ю.Ю. [9], Овчарук В. В. [2], Овчарук В. Г. [2], Остапов А. В. [5], Пермяков О. А. [5], Рибалко Л. М. [1, 5], Свиридчук О.В. [4], Синиця Т. О. [5], Шуба В. В. [3], Шуба Л. В. [3] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки досліджувана проблема є достатньо актуальною саме в умовах пандемії COVID-19 та військового стану, вбачаємо необхідним зробити детальний огляд пророблених досліджень за даним напрямком.

Саме тому **метою** статті є висвітлення вітчизняного досвіду проектування, впровадження та використання здоров'язбережувального освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Колектив авторів (Гриньова М. В., Кононец Н. В., Дяченко-Богун М. М., Рибалко Л. М.) розглядали в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища саме ресурсно-орієнтоване навчання студентів [1]. Вони розглядали його на основі концепції здоров'язбереження шляхом перетворення звичайного всім інформаційного середовища. Науковці роблять більший акцент саме на ресурсно-орієнтованому навчанні студентів у закладі вищої освіти, але вони підкреслюють необхідність створення та відповідно дотримання в подальшому умов здоров'язбереження, шляхом спрямування процесу навчання на здоров'язбережувальну складову [1].

Овчарук В. В. та Овчарук В. Г. досліджували питання формування здоров'я зберігаючого середовища для студентів закладів вищої освіти [2]. Автори розглянули проблему збереження, а також зміцнення здоров'я здобувачів вищої освіти. Науковці виокремили мету такого середовища, до якої віднесли «забезпечити студентську молодь високим рівнем реального здоров'я, озброївши їх необхідним багажем знань, умінь і навичок, необхідних для ведення здорового способу життя, і виховати у них культуру здоров'я» [2]. При цьому автори стверджують, що у закладах вищої освіти має застосовуватись здоров'язберігаючий підхід у поєднанні традиційними формами навчання, а іноді і варто здійснити повний перехід від традиційних до здоров'язберігаючих [2].

Дослідники навели найбільш оптимальні умови реалізації здоров'язберігаючого середовища. До них вони віднесли: цільові, змістовні та технологічні [2]. Також автори наводять ряд знань та умінь, якими мають володіти власне не лише викладачі, а й студенти для формування

здоров'язберігаючого середовища, серед яких варто виокремити такі: «уміння надавати необхідну самопомогу в екстремальній ситуації; та здійснення збору та проведення аналізу інформації про стан свого здоров'я» [2]. Дані дослідники прийшли до висновку, що результатом формування такого здоров'язберігаючого середовища закладу вищої освіти, має стати окрім іншого й підвищення рівня здоров'я всіх учасників освітнього процесу (студентів, викладачів, допоміжного персоналу тощо) [2].

Кабацька О. В., Шуба Л. В., Шуба В. В. також розглядали здоров'язбережувальне освітнє середовище у закладі вищої освіти [3], своє дослідження вони провели за допомогою анкетувань та бесід. В результаті такого дослідження було встановлено, що майже половина серед опитаних студентів не цікавиться питаннями здоров'язбереження, студенти взагалі не думають про такі питання навіть в умовах COVID-19 [3].

Свиридчук О.В. розглядає проблему здоров'язбережувального середовища ЗВО саме як засобу становлення особистості, наводить змістові компоненти такого середовища, до яких відносить соціальний, креативнодіяльнісний та реабілітаційний. Окрім того, автор провів дослідження щодо чинників, що впливають на стан здоров'я студентів, виокремив ці чинники. З-поміж інших, увагу привертають такі радіаційне забруднення та продукти харчування. В результаті чого, як стверджує науковець, це сприяє підвищенню захворюваності хронічними хворобами серед студентів ЗВО. Також за результатами цього дослідження автор робить висновок про те, що «одним із найважливіших завдань сучасної освіти повинен стати пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу в навчальному закладі, упровадження здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, спрямованих на гуманізацію освіти», що забезпечить формування такого середовища для збереження та зміцнення здоров'я [4].

Рибалко Л. М., Пермяков О. А., Синиця Т. О., Остапов А. В., та Йопа Т. В. також в своєму дослідженні виокремили чинники, що впливають на погіршення стану здоров'я студентів, та їх обґрунтували. Окрім того, науковці навели компоненти здоров'язбережувального освітнього середовища та їх охарактеризували. Дослідники дали визначення здоров'язбережувальному освітньому середовищу, яке розглядається як «середовище закладу освіти, яке охоплює сукупність певних умов, використання здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я учнів і студентів, покращення їхнього самопочуття, функціонування стану організму, підвищення адаптаційних можливостей і формування мотивації щодо здорового способу життя»

[5]. Окрім того, автори виділили характеристики такого середовища, до якого серед інших віднесли умови, в яких здійснюється освітній процес. Дослідники також зазначають, що у разі використання усіх технологій та компонентів такого середовища комплексно, буде присутній позитивний результат щодо збереження та формування здоров'я не лише студентів, а й усіх суб'єктів освітнього процесу [5].

Кабацька О. В. запропонувала авторську методичну систему формування здоров'язбережувального освітнього середовища [6]. У своєму дослідженні під «здоров'язбережувальним освітнім середовищем класичного університету» автор розуміє сукупність управлінських, організаційних та навчальних умов, спрямованих на формування, зміцнення та збереження фізичного, психологічного, соціального й духовного здоров'я здобувачів університетської освіти через використання комплексу психологопедагогічних, соціальнопедагогічних, валеологічних та медико-фізіологічних засобів і методів супроводження освітнього процесу, профілактики чинників ризику для здоров'я, організації комплексу позааудиторних оздоровчо-профілактичних та здоров'язміцнювальних заходів» [6]. Дослідник виокремив такі складники такого середовища: просторовопредметний, організаційно-управлінський, особистісно-психологічний та змістово-технологічний [6]. Тут варто звернути увагу на просторовопредметний складник, який передбачає використання матеріально-технічної бази університету так, щоб було спрямовано на здоров'язбереження усіх учасників освітнього процесу. Важливим фактором є також визначені педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню такого середовища, серед яких автор виокремлює залучення саме студентів до проведення самомоніторингу [6].

Момот О.О. розглядала технології створення здоров'язбережувального середовища закладу вищої освіти [7], до яких з-поміж інших автор віднесла впровадження здоров'язбережувальної активності в освітній процес ЗВО. Також досліджуючи це питання, автор виокремив такі здоров'язбережувальні технології: сприятливі умови навчання, оптимальна організація освітнього процесу, повноцінний руховий режим [7].

Момот О.О. також розглядала питання створення здоров'язбережувального середовища у ЗВО, де до основних компонентів вона відносить «наявність комфортної здоров'язбережувальної атмосфери під час освітнього процесу» [8]. При цьому авторка також викоремлює шляхи створення такого середовища ЗВО на чотирьох рівнях: на рівні ЗВО, на рівні діяльності викладачів, на рівні сімейних відносин та на особистісному рівні [8]. Науковець робить висновок, що «створення

здоров'язбережувального середовища у вищому навчальному закладі – процес, який вимагає чіткого усвідомлення всіма суб'єктами освітнього процесу значущості відповідального ставлення до власного здоров'я та оточення» [8].

Мосейчук Ю.Ю. також розглядала проблему розвитку здоров'язберігаючого середовища у закладі вищої освіти з точки зору методологічних та практичних аспектів [9]. Пристинський В.М., Пристинська Т.М., Гончаренко О.С. розглядали соціально-педагогічні умови моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища закладу вищої освіти [11]. Автори запропонували проєктивну структурно-функціональну модель реалізації соціально-педагогічних умов створення здоров'язбережувального освітнього середовища ЗВО [11]. Тут варто зауважити, що автори обох досліджень розглядають формування такого середовища лише для вчителів фізичної культури та відповідно й специфіка цього середовища дещо відрізняється від попередніх підходів.

Руденко Л.А. проводила дослідження щодо здоров'язбережувального аспекту освітнього процесу, завдяки якому могла виокремити основні характеристики, яким має відповідати здоров'язбережувальне середовище [10]. Внаслідок чого, до здоров'язбережувальних аспектів було віднесено у тому числі й систематичну діагностику стану здоров'я учасників освітнього процесу, зокрема й студентів [10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виклики, що постали перед людством сьогодні (пандемія COVID-19, військова агресія в Україні) сприяють розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища закладів вищої освіти. Адже наявність такого середовища забезпечить в результаті можливість проведення якісного освітнього процесу безпосередньо в приміщеннях установи з дотриманням принципів здоров'язбереження. Як показало проведене дослідження, питання проєктування, моделювання та використання такого середовища є питанням актуальним і все більше науковців досліджують це питання. Тут варто зазначити, що єдиного підходу до проєктування та моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища закладу вищої освіти немає, кожен науковець пропонує свої принципи формування, характеристики, методики використання.

Тому перспективами подальших досліджень вбачаємо проєктування такого середовища саме з акцентом на встановлення фізіологічного стану здобувачів вищої освіти в аудиторіях університету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гриньова, М. В., Кононець, Н. В., Дяченко-Богун, М. М., & Рибалко, Л. М. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища. *Інформаційні*

технології і засоби навчання. 2019. Вип. 72 (4). С. 182–193. <https://doi.org/10.33407/itlt.v72i4.2783>

2. Овчарук В. В., Овчарук В.Г. Формування здоров'я зберігаючого середовища для студентів ВНЗ. *Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"* : збірник наукових праць. 2012. Вип. 27. С. 187-191.

3. Кабацька О. В., Шуба Л. В., Шуба В. В. Здоров'язбережувальне освітнє середовище у закладі вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2020. Вип.5(125). С. 85-89. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5\(125\).15](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5(125).15)

4. Свиридчук О.В. Здоров'язбережувальне середовище як засіб становлення особистості. *Андрогогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання*. 2014. Вип. 5. С. 139-145.

5. Рибалко Л. М., Пермяков О. А., Синиця Т. О., Остапов А. В., Йопа Т. В. Організація здоров'язбережувального середовища в закладі вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 69. Т. 3. С. 106-111.

6. Кабацька О. В. Система формування здоров'язбережувального освітнього середовища

в класичних університетах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН України; Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» МОН України, 2020. 533 с.

7. Момот О. Технології створення здоров'язбережувального середовища вищого навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*. 2016. Вип. 18. С. 222-228.

8. Момот О.О. Створення здоров'язбережувального середовища у вищому навчальному закладі. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 139. С. 179-185.

9. Мосейчук Ю.Ю. Розвиток здоров'язберігаючого середовища у закладі вищої освіти: методологічні та практичні аспекти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 9. Т.2. С. 77- 80.

10. Руденко Л.А. Актуалізація здоров'язбережувального аспекту освітнього процесу. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 5. С. 218-223.

11. Пристинський В.М., Пристинська Т.М., Гончаренко О.С. Соціально-педагогічні умови моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища вищого навчального закладу. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2012. Вип. 1. С. 3-7.